

מבוא

גרבר (Gerber, 2008) טוען, כי בהגדרה, מבוגר בעל לקויות למידה הינו בעל אינטליגנציה ממוצעת או מעל למוצע, אולם הפוטנציאל האישי אינו משתקף בהישגיהם בתחום האקדמיים, בתחום של התנהגויות פונקציונאליות ובתחום התעסוקה. מבוגרים בעלי לקויות למידה הינם בעלי מאפיינים המקשים עליהם בחיי היום יום. ראשית, מיומנויות אקדמיות שלא נרכשו בשנות בית הספר, נשאות בעייתיות גם בבגרות, ומשפיעות על התפקוד הבוגר, בכל תחומי החיים. במקביל המאפיינים הבסיסיים של הלקות, קיימים גם מאפיינים משניים, שהינם רלוונטיים לתפקודו של הבוגר, ויכולות התפקוד שלו. מאפיינים אלו הינם מעיין 'שכבה שנייה' של ביטויי הלקות, אשר מהווים אוסף של דרכים ואמצעים להתמודדות, או דפוסי חשיבה ורגשות, אשר יכולים להתבטא באופן חיובי או שלילי. מתוך כך, טוענות איצקוביץ וכפיר (2011), כי מבוגרים עם ליקויי למידה הינם ברמה סוציו אקונומית ורמה השכלתית נמוכה יותר ממבוגרים שאינם כאלה, ושיעורם במוסדות ההשכלה הגבוהה נמוך יחסית. חוקרות אלו מתייחסות לעובדה שלקויות למידה אינן נעלמות עם הגיל, וכי לקויי למידה רבים מאמצים ומסגלים טכניקות המפצות על הלקות, מחד, אך מהותה של הלקות עדיין משליכה על מציאות חייהם במובנים רבים.

על-פי נתוני המועצה להשכלה גבוהה, בשנת הלימודים 2014-2015, כ-18,000 סטודנטים הוכרו כלקויי למידה על-ידי המוסדות להשכלה גבוהה המתוקצבים על-ידי ות"ת (ללא האוניברסיטה הפתוחה), שהם כ-5.10% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון ולתואר שני במוסדות אלו (בר, 2016). סטודנטים רבים רוצים ללמוד לתואר ראשון אך בעקבות חשש להצלחה בגלל הלקות למידה בוחרים לא לעשות זאת או שמתחילים במוסד לימודים להשכלה גבוהה ופורשים באמצע. בעבודה זו בחרתי לעסוק בהתמודדות של סטודנטים עם לקויות למידה הלומדים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה ולבחון מהם החסמים המרכזיים המקשים על השתלבותם, ומהם הגורמים המסייעים לה. שאלת המחקר: מהם הגורמים החוסמים את השתלבותם של לקויי למידה בלימודים הגבוהים בישראל? ומה הגורמים המסייעים?

מוסדות להשכלה גבוהה ויחסם ללקויות למידה

הדיון הציבורי בנושא לקויות למידה במוסדות להשכלה גבוהה בישראל התעורר לראשונה בשנים 1992-1993. בשנת 1993 התאגדה בפעם הראשונה בישראל קבוצת הורים, אנשי ציבור ואנשי מקצוע, לצורך הקמת עמותה מיוחדת בשם 'לשם(שיטות למידה מיוחדות) לטיפול בזכויותיהם ובצרכיהם הייחודיים של סטודנטים בעלי לקויות למידה. בשנת 1997 פורסם דו"ח הוועדה לבחינת מיצוי יכולתם של תלמידים עם ליקויי למידה, אשר כלל בין השאר המלצה למכללות ולאוניברסיטאות בדבר בדיקה ומיפוי של דרכי האבחון והטיפול בסטודנטים עם לקויות למידה. בשנת 1998, פורסם דו"ח בדיקת הטיפול בסטודנטים ליקויי למידה במוסדות להשכלה גבוהה, אשר נערך עבור המועצה להשכלה גבוהה (איצקוביץ' וכפיר, 2011).

בשנת 2001 הוגשה לכנסת 'הצעת חוק זכויות סטודנטים עם לקויות למידה במוסדות להשכלה גבוהה', אשר היוותה בסיס לקבלתו באפריל 2008 של 'חוק זכויות תלמידים עם לקות למידה במוסדות על-תיכוניים, התשס"ח-2008'. חוק זה אשר נכנס לתוקף רק ב- 01.02.2009, מהווה הכרה פורמאלית וספציפית בסטודנטים בעלי לקויות למידה במוסדות להשכלה גבוהה, והוא מעגן את זכויותיהם (בר, 2016).

באופן זה, מוסדות המספקים השכלה על תיכונית, מחויבים על פי החוק, לקבל תלמידים בעלי לקויות למידה ספציפיות ותלמידים בעלי הפרעות קשב וריכוז. מחויבותו של המוסד כלפי תלמידים אלו, בהתאם לחוק, הינה לסייע להם, על ידי התאמות בלימודים עצמם, ובדרכי ההערכה וההיבחנות באמצעותן מוערכים הישגיהם. חוק זה מגדיר לקות למידה באופן הבא: "לקות המשליכה על תהליכים קוגניטיביים, והבאה לידי ביטוי בקשיים משמעותיים שאינם תואמים את הצפוי בגילו של בעל הלקות ברכישת מיומנויות או בשימוש בכישורים של קשב וריכוז, שפה, קריאה, כתיבה, המשגה, תפקוד ניהולי או יכולות חישוביות, חברתיות או רגשיות, ולמעט קשיי למידה הנובעים מאחד או יותר מאלה בלבד: פגיעה חושית, לקויות מוטוריות, פיגור שכלי, מוגבלות נפשית או תנאים חיצוניים, כגון חסך סביבתי, תרבותי או חברתי-כלכלי". הגדרה זו הינה רחבה, וכוללת בתוכה לא רק לקויות למידה ספציפיות, אלא גם הפרעת קשב וריכוז, וגם קשיי למידה שונים.

החוק קובע, כי סטודנטים במוסד על תיכוני או מועמד ללימודים במוסד כזה, יציג בפני מוסד הלימודים אבחון המעיד על לקות או קשיי הלמידה. כמו כן נקבע בחוק, כי אבחון מתאים נערך על ידי "מאבחן מוכר", ומגדיר מבחן מוכר כאזרח או תושב המדינה, שהוכשר בתחום לקויות הלמידה, ומפרט איזו הכשרה ואישורים נדרשים על מנת שיוכר כמאבחן לזיהוי ליקויים וקשיים, בתחומים הספציפיים המוגדרים (בר, 2016).

יחד עם זאת, וורגן (2008), מצביע על כך, שבהעדר סטנדרטים, נהלים והנחיות, אחידות ומוסכמות, קיימת שונות רבה בין מוסדות על תיכוניים במדינת ישראל, באשר לאבחוני לקויות למידה בהם כל מוסד מכיר. יש מוסדות אשר דורשים כי אבחונים יבוצעו על ידי בעלי מקצועות ספציפיים, אולם אין אחידות בין המוסדות באשר למבצעי האבחונים. יש מוסדות (בעיקר באקדמיה) אשר קבעו גוף מאבחן ספציפי ומחייב. בנוסף לכך, מוסדות שונים, אינם מכירים באבחונים, אלא משתמשים בהם על מנת לקבל החלטות באשר להכרה בלקות והשלכותיה, ביחס לכל תלמיד בפני עצמו.

למרות אלו, הדו"ח של מבקר המדינה (מאי 2013), מכיל ביקורת רבה על הפעילות המבוצעת